

פצעי אוהב

משה דור: כשבח השנאה, הוצאת הקיבוץ המאוחד 2011, 96 עמ'

"נאמנים פצעי אוהב"
(משלי כו, ו)

countryside האמריקני ובין חומרתה הכפולה, היסטורית וגיאופוליטית, של ההווה הישראלית, מלווה במרירות עמוקה, מדממת ממש, כנגד שֶׁבַר החלום הציוני על כינונה של חברת נאורה וצודקת: "אדם יושב במולדתו ונותן את דעתו / שְׂמולֵדְתוֹ לְקַחַה מִמֶּנּוּ". (בשיר 'עד בוא', עמ' 34). כך, ועוד יותר מכך, בשיר שהעניק את שמו לקובץ החדש כולו, 'בשבח השנאה' (עמ' 75): "הָהָ, שׁוֹנֵא אֲנִי תְּכִלִּית הַשְּׁנָאָה, / לְלֹא מִשׂוֹא פְּנִים, אֶת שׁוֹפְכֵי דָמָם שֶׁל / נְקִיִּים, יְהִי עִמָּם וְדָתָם אֲשֶׁר יְהִי, וְאֶת עוֹשְׂקֵי / הַחֲלָפָאִים וְיוֹנְקֵי חֲלָבָם וְלִשְׁדָּם -" והרשימה

הזוגיות הצופנת בחובה, ממנה ובה, את סכנת המטאמורפוזה בה הופכת אהבה עוה לשנאה שאינה עוה פחות, נרמות מטאפורית גם בשיר 'זחוזר חלילה' שבמחזור "שירים מן הבית השכור" (עמ' 10): "וּכְשֶׁהֲגַעְנוּ עִכְשָׁו אֶל הַבַּיִת שֶׁשְׁכַרְנוּ / לְחַפְשֵׁת הַקֵּץ מִצְאָנוּ אֲזוֹהֵרוֹת שְׁאִינָן / מִשְׁתַּמְעוֹת לְשֵׁתֵי פְּנִים מִפְּנֵי אֹג / אֲרָסֵי בְּרָדְתָנוּ אֶל הַנְּהָר". האזהרות שאינן משתמעות לשתי פנים מפני

טבעה העלול להשתמע בהחלט לשתי פנים של האהבה - הופכות, אסוציאטיבית, את עץ הדעת של גן העדן לאוג ארסי ואת הנהר האמריקני האידילי לנהרו של הרקליטוס מאפוזוס (panta rei) המוכיח כי הכל זורם וצפוי-השתנות, גם יציבותה ואמינותה של האהבה. אך כמו מאהבה הלא תמים של האשה כך גם מאידיאלוג הפואטיקה הילידית - על אף גלויותיו, מבחירה או מאונס, במחוזות הדוד סס - בלתי ניתן היה לחשוש ששבח השנאה ימחק ויחטא כליל את שבה אהבת המולדת העצור והאצור ב־D.N.A של שורש עצמותו ושירתו. כלום זוהי סתירה? ייתכן, אך כבר העיד על עצמו וולט ויטמן בעלי עשב כי כולו עשוי סתירות. ומהי הדיאלקטיקה, כל דיאלקטיקה, אם לא אחדותם המפתיעה של ניגודים. הזעם המוצדק על

השנאה, / ללא משוא פנים, את שופכי דמם של / נקיים, יהי עמם ודתם אשר יהי, ואת עושי / החלפאים ויונקי חלבם ולשדם -" והרשימה

משה דור איננו פנים חדשות בספרותנו. הוא נמנה ב-1952 עם מייסדי חברת 'לקראת', שהביאה למהפך בשירה הישראלית והוציאה כתב עת באותו שם. משנת 1958 היה חבר מערכת 'מעריב' ועורך המוסף הספרותי של העיתון. ב-1970 שהה כשנה באוניברסיטת איובה, ארה"ב, כנציג ישראל בתוכנית הספרותית הבינלאומית ובשנים 1975-1977 כיהן כנספח לענייני תרבות בשגרירות ישראל בלונדון. מתרגם פורה ביותר של מיטב השירה העולמית, זוכה פרס ביאליק לספרות יפה ופרס היצירה מטעם ראש הממשלה. כיהן כנשיא פא"ן הישראלי. מראשוני השירה הילידית בספרות הישראלית (ומי שטבע את שמה) - שירתם של ילדי הארץ או מי שנתערו בה בגיל צעיר אף אם נולדו מחוצה לה, משוררים שתבנית נוף מולדתם, אוצר דימוייהם ולשונם יונקים משורשיה האותנטיים. כתב מעל עשרים ספרי שירה, ספרי פובליציסטיקה, ממוארים וספרי ילדים. תרומתו ניכרת גם בתחום הזמר הפופולרי הקל (בין להיטיו הנודעים נמנים 'ערב של שושנים', 'תפוח חיינני', 'עוד נשובה אל מימי הנחל', 'ילדתי אמרי ועוד).

הסתאבותה והתקרנפותה של המדינה אינו אלא צדה האחר של אהבת הארץ. איך אמר חייל צעיר אחד ברגע אמת סטריפטזי של וידוי גלוי לב? "אני שונא את הממסד אבל אוהב אהבת נפש את הפלוגה שלי ב'גולני'". ואיך אמר המשורר? "הָאָבִיב לֹא בָא אֶבֶל בְּחִלּוּמֵי הַיּוֹ / נְחִירֵי רֵוִי רִיחָה, מוֹלְדֵת אֲבוֹדָה" (בשיר 'ריחות', עמ' 33).

יוסי גמזו

פרופ' יוסי גמזו כיהן כמרצה לספרות באוניברסיטאות ובמכללות באוהיו, טקסס, סידני, יוהנסבורג, מכללת אילת וכיום במכללת "אוהלו"

ארוכה. הלשון העברית, שבה הפנייה בגוף שני יחיד נקבה, "את", מאפשרת את מעון המסך השירי הן לאשה, הן לעיר והן למולדת (עובדה לינגוויסטית שנוצלה כבר בנבואה המקראית ומאוחר מזה בפיוטים שבספרי התפילה ואף בשירה הישראלית החדשה) - כללה בפנייה מרובת-נמענות זו את יחסם האמביוולנטי של נביאי ישראל, אהבה-שנאה, אל אותו מושא נשי עצמו בכל רבדי משמעויותיו. בדומה לכך, מקבילה בספרו החדש של דור אותה אמביוולנציה המאפיינת את יחסו למדינה ולארץ - גם לאשה, שהיחס אליה מכיל בו את שני הניגודים הנ"ל גם יחד. כבר במחזור השירים הפותח את הספר, "את", ניכרת דו משמעותו של יחס זה בשיר טיפוס, 'שבועות' (עמ' 8) במלוא חריפותו הפרודוקסלית: "הָאוֹהֵבִים נִשְׁבָּעִים זֶה לְזֵוֹ אֲהַבְת / נֶצַח בְּעוֹד הָעֵלִים מְצַהֵיבִים וְנוֹשְׂרִים / עַל רְאִשֵׁיהֶם, וּבְשׁוֹבָם מִצְאָו אֶת / הַמְּעֻטָּפָה וְבָה צו הַקְרִיָּאָה לְשֵׁרֵת / בְּמַחֲזוֹת שֶׁל שְׁנָאָה בַל-תִּמְר". חרב דמוקלס זו, התלויה תמיד מעל ראשה של

בתוספת יום טוב (ד ג) שבמקורותינו כבר נכתב בקדמת הימים: "ומשילין פרות דרך ארפה". דומני שאין הגדרה קולעת מזו לספרו החדש של משה דור, **בשבח השנאה**. זהו דוקומנט שירי נפשי בשל ומפוכח של מי שהשיל מעליו, מקץ דרך ארוכה - בחיים כבספרות - את רוב אשליות האימפרטיב האבסולוטיסטי של גילים פסיכולוגיים וספרותיים צעירים יותר ומנוסי חיים פחות, הנשבעים בתמימותם לשמור אמונים לנצח, מתאווים להשיג את הפל ומתפשרים בגיל הבינה עם אורכו המוגבל אך הריאלי של ה־laissez-passer שהוקצה לנו לשהות בפלנטה זו, שבה הנצח הוא ארעי מאוד ובה "הפל" הוא חלקי ביותר. מבחינה זו מטונימי הלהוך רוח זה הוא השיר 'שנינו' בעמ' 12 ('הבית שֶׁכּוֹר, אוֹלָם הַהֶבְטָחָה / מְחִיבָת, כְּכִיכּוֹל הִיָּה שְׁלָה מְאֹ וּמְעוֹלָם - המבאר מפני מה גודשת אהובת המשורר את מְכַל הגרעינים שציפורי הסביבה ניוונות ממנו אף שאינה בעלת אותו בית). העובדה שאנו ממלאים את חובתנו גם אם איננו בעלי בית על קיומנו בעולם יחסי זה, מעלה על הדעת את

אמרתו המפורסמת של אלבר קאמי: "עצם המאבק על הפסגות די בו כדי למלא לבו של אדם" (גם אם, כסיופוס, לעולם לא נצליח להציב את האבן הכבדה על פסגת ההר). אולם, פרודוקסלית כביכול (רק כביכול ולא בלי חן אוקסימורוני) אין הבינה, שעליה אמר כבר קוהלת כי תוסף מכאוב, מצמיתה אצל דור את חיובם האף-על-פי-כני של החיים: "ויבכותך, בְּזִכּוֹת הַמַּגָּע הַקָּל, הַחֲמִים שֶׁל אֲצַבְעֶךָ זוּ הַפְּעוּטָה / ..מִשֶׁה נַעֲשֶׂה מִשֶׁה, / וְהַחֲמִים נַעֲשִׂים כְּדָאִים, / שׁוֹב". (בשיר 'אמנות', עמ' 13).

השהיות הארעיות בארצות הברית, בשל אילוצי חייו של המשורר, חוברות אף הן - באותה מטאמורפוזה של אלכימיית השיר - למטונימיה שנרמזה לעיל: ארעיותו של הקיום האנושי בכלל: "לֹא יֵאָרֵךְ הַיָּמִן, הַמְּזוּד יֵאָרֵז מִתְּדֵשׁ / וְאֲנַחְנוּ נָשִׁים אֶת פְּנֵינוּ אֶל גְּמַל-הַתְּעוּפָה". (בשיר 'רק עוד יום', עמ' 14), כשאריות הציד, במשמעה הפרקטי, מקיימת ריפרור (reference) עם החזרת הציד במשמעה המורבידי בעגה הצה"לית. אולם הפער בין ירקוהו הפסטורלית של ה-